

Research Type: Review Article

Received: 29.04.22

Accepted: 26.05.2022

THE EFFECT OF RUSSIAN ON KYRGYZ: SOME FINDINGS ON THE BASIS OF SPEAKING LANGUAGE¹

Abdulselam ARVAS²

Abstract

Peoples who speak Turkic language live in a wide geography from the Chinese border to the Balkans. They dispersed to different geographies and established new states over time. Thus, the Turkic language spread over a wide area. In this sense, linguists generally divide the Turkic language -except for very old times- into two basic groups: Oghuz language and Kipchak language. In countries such as Turkey, Azerbaijan and Turkmenistan, the Oghuz language is dominant. In Kazakhstan and Kyrgyzstan, the Kipchak language is dominant. Apart from these two groups, there is also the Karluk-Uyghur language spoken by Uzbeks and Uyghurs. It looks like a mixture of Oghuz and Kipchak languages. Turkic languages are actually close to each other. For example, Kyrgyz (Kipchak group) and Turkish (Oghuz group) language -apparently- are far from each other however, there is not much difference between the two language groups. In this context, Kyrgyz, which is included in the Kipchak language group, is an important Turkic dialect and is close to the old Turkic language. Therefore, Kyrgyz is important among Turkic languages. However, Russian domination over the Kyrgyz began with Tsarist Russia at the end of the XIX century, and it continued until the dissolution of the Union of Soviet Socialist Republics (USSR) in 1990. This domination affected the Kyrgyz people in many ways, like other Central Asian Turkic peoples. In this context, perhaps an important problem for Contemporary Kyrgyz is that it is under the influence of Russian. These effects can be listed as follows: Russian is preferred over Kyrgyz, mixed spoken Kyrgyz and Russian, Kyrgyz phrases are formed with Russian logic. In this article, some Russian-originated expressions used in Kyrgyz were focused on. Examples in the article were noted from people speaking the daily language on the street. It has been determined that these examples contradict the Kyrgyz language structure and logic.

Keywords: Kyrgyz, Russian, pattern expressions, language logic, speaking language.

¹ This article is an extended version of the paper presented in the congress named "VIII. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi: Türk Dünyasında Muhtemel İş Birliği Alanları", and it was turned into an article by making some changes.

² Prof. Dr., Çankırı Karatekin University, Faculty of Letters, Department of Turkish Language and Literature, Çankırı/Turkey, aarvas@karatekin.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7553-183X.

Makale Türü: İnceleme Makalesi

Başvuru: 29.04.2022

Kabul: 26.05.2022

RUSÇANIN KIRGIZCAYA ETKİSİ: KONUŞMA DİLİ TEMELİNDE BAZI TESPİTLER¹

Abdulselam ARVAS²

Öz

Türk kökenli halklar, Çin sınırından Balkanlara kadar geniş bir coğrafyada yaşamaktadır. Onlar, farklı coğrafyalara dağılmış ve zaman içinde yeni devletler kurmuştur. Böylece Türk dili geniş bir alana yayılmıştır. Bu manada dilciler -çok eski dönemler hariç- Türk dilini genel olarak iki temel gruba ayırmaktadır: Oğuz dili ve Kıpçak dili. Türkiye, Azerbaycan, Türkmenistan gibi ülkelerde Oğuzların dili hâkimdir. Kazakistan ve Kırgızistan'da ise Kıpçakların dili hâkimdir. Bu iki grup haricinde bir de Özbek ve Uygurların konuştuğu Karluk-Uygur dili vardır. Bunlar ise Oğuz ve Kıpçak dillerinin karışımına benzemektedir. Türk dilleri aslında birbirine yakındır. Mesela Kırgızca (Kıpçak grubu) ve Türkçe (Oğuz grubu) görünüşte birbirine uzaktır ancak temelde iki dil arasında çok farklılık yoktur. Bu bağlamda Kıpçak dil grubuna dâhil olan Kırgızca, önemli bir Türk lehçesidir ve eski Türk diline de yakındır. Bundan ötürü Kırgızca Türk dilleri arasında önem arz etmektedir. Bununla birlikte, Kırgızlar üzerindeki Rus hâkimiyeti, XIX. asrın sonunda Çarlık Rusya ile başlamış ve 1990 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılmasına kadar devam etmiştir. Bu hâkimiyet diğer Orta Asya Türk halkları gibi Kırgızları da pek çok açıdan etkilemiştir. Bu kapsamda Çağdaş Kırgızca'nın belki de önemli problemlerinden birisi Rusçanın etkisinde olmasıdır. Bu etkileri şöyle sıralamak mümkündür: Rusçanın Kırgızcaya tercih edilmesi, Kırgızcanın ve Rusçanın karışık konuşulması, Rusça mantıkla Kırgızca kalıp ifadeler oluşturulması. İşte bu makalede, Kırgızca kullanılan Rusça kaynaklı bazı kalıp ifadeler üzerinde durulmuştur. Makalede verilen örnekler, sokakta günlük dili konuşan insanlardan not edilmiştir. Bu örneklerin, Kırgızcanın dil yapısına ve mantığına ters düştüğü tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kırgızca, Rusça, kalıp ifade, dil mantığı, konuşma dili.

GİRİŞ

Tarih boyunca büyük devletler her zaman hâkimiyetindeki diğer toplumları dil, kültür, sanat, edebiyat gibi konularda etkilemiştir. Dahası, bu devletler sadece hâkimiyeti altındaki toplumları değil aynı zamanda çevresindeki devletleri de etkilemiştir. Başka bir deyişle egemen kültür daima zayıf/bağımlı kültür üzerinde büyük bir etkiye sahip olmuştur. Bu durum günümüzde de yaşanmaya devam etmektedir. Elbette siyasi, ekonomik ve kültürel açıdan birbirine eşit olan devletler pek çok açıdan birbirini etkilemektedir. Böyle toplumların etkileşime girmesi de insan doğasından gelmektedir. Kısaca milletlerin birbirinden etkilenmemesi olanaksızdır. Nitekim bir zamanlar Fars ve Araplardan değişik alanlarda etkilenen Selçuklu ve Osmanlıların aynı

¹ Bu makale, 2010 yılında Kırgızistan'ın Calalabad şehrinde 9-13 Haziran tarihlerinde düzenlenen "VIII. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi: Türk Dünyasında Muhtemel İş Birliği Alanları" adlı kongrede sunulmuş, üzerinde birtakım değişiklikler yapılarak makaleye dönüştürülmüştür.

² Prof. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Çankırı/Türkiye, aarvas@karatekin.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7553-183X.

zamanda bu milletleri etkilediği de bir gerçektir. Özellikle Osmanlı Devleti'nin imparatorluğa geçiş süreci ile birlikte, çok farklı milletleri bir kültür havzasında birleştirdiğine bütün dünya tanık olmuştur. Doğal olarak bu dönemde Osmanlı dili ve kültürü, çevresindeki milletler üzerinde büyük bir etkiye sahip olmuştur. Bu tür etkiler zamana göre değişmekte, tarihin bir cilvesi olarak özenen kültür özenilen, özenilen kültür özenen hâle gelebilmektedir. Mesela Osmanlı ihtişamlı dönemlerinde Batı tarafından takip edilen, örnek alınan bir devlet iken Islahat Fermanı'yla birlikte bu defa aksi bir hüviyete bürünmüştür. Böylece bu dönemden itibaren Türkler, Batı'yı çeşitli açılardan örnek aldığı gibi ona özenmiş ve Batı'nın sahip olduğu teknolojiyi yakalamaya çalışmıştır.

Dünyanın değişik bölgelerinde yaşayan ve nüfusunun iki yüz milyonu aştığı söylenen Türk halklarının farklı coğrafyalara dağılması, beraberinde Türk dilinin de yayılmasını getirmiştir. Türk dilinin çatısı altında yer alan Anadolu Türkçesi, Türkmence, Azerice, Kırgızca, Kazakça, Tatarca, Başkurtça gibi lehçeler alanın uzmanları tarafından genel olarak Oğuz ve Kıpçak dil grupları içine dâhil edilmektedir. Kıpçak dil grubu içerisinde bulunan Kırgızca, önemli bir Türk lehçesi olup eski Türkçeye yakınlığından dolayı ehemmiyet arz etmektedir. Günümüzde Kırgızistan Cumhuriyeti'nde yaklaşık beş milyon Kırgız'ın yaşadığı söylenmekle beraber Rusya, Türkiye, Amerika, Kanada vb. gibi başka ülkelerde de Kırgızların varlığı bilinmektedir. Dolayısıyla Kırgızca, Avrupa'daki irili ufaklı devletler de göz önünde bulundurulduğunda azımsanmayacak bir kitle tarafından konuşulmaktadır.

Ancak, 19. asrın sonunda Çarlık Rusyasının başlattığı Orta Asya işgali, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği döneminde de devam etmiş ve 1990 yılında SSCB'nin dağılmasına kadar, diğer Orta Asya Türk halkları gibi Kırgızlar da uzun süre Rusların egemenliğinde kalmışlardır. Rusların bölgeye hâkimiyeti, burada yaşayan halklar üzerinde dil, kültür ve edebiyatı yanı sıra zihniyet açısından da birtakım etkiler ortaya çıkarmıştır. Çağdaş Kırgızcanın günümüzdeki en büyük problemlerinden biri, Rusçanın onun üzerinde çok etkili olmasıdır. Bu etki; günlük konuşma dilinde 1) Rusçanın Kırgızcaya tercih edilmesi, 2) Kırgızcanın ve Rusçanın karışık konuşulması, 3) Rusça mantıkla Kırgızca kalıp ifadeler¹ oluşturulması şeklinde kendini göstermektedir. Bu makalede konuşma dili temelinde Rusçanın Kırgızca'yı etkilemesi hakkında bazı kanaatler dile getirilecektir. Ancak öncelikle dil etkileşimi üzerine yapılan bazı çalışmalardan kısaca bahsetmek faydalı olacaktır.

1. RUSÇA VE TÜRK DİLLERİ ETKİLEŞİMİ ÜZERİNE BAZI ÇALIŞMALAR

Dilcilerin genel olarak hemfikir oldukları şu husus kanaatimizce de çok önemlidir:

“Bir dilde bulunan yabancı unsurlar ses ve kelime düzeyinde kaldığı zaman çok büyük tehlike arz etmez. Zamanla bu yabancı unsurlar dilden atılabilir. Fakat başka dillerden alınan gramer unsurları ve anlam aktarmaları/kavram tercümelemleri zamanla alıcı dilin mantığını, işleyişini, özgün kimliğini bozar ve bu unsurların dilde çok yerleşmesi halinde sonunda alıcı dil ortadan kalkabilir” (Alkaya 2007: 44).

Bu düşünceye benzer olarak Özkan ve Musa da dil alanındaki en önemli ve bazen tehlike arz eden etkinin, yabancı dillerin söz diziminde yaptığı etkiler olduğunu belirtmiştir (Özkan ve Musa 2004: 98). Farklı dillerin Türkçe üzerindeki etkisiyle ilgili

¹ Ercan Alkaya buna “anlam aktarmaları/kavram tercümelemleri” demektedir. Bu ifadeler temelde dil mantığına dayanan kalıplaşmış ifadeler olduğu için biz böyle bir ifade kullanmayı tercih ettik.

değişik çalışmalar yapılmıştır.¹ Rusçanın herhangi bir Türk dili üzerindeki etkisiyle ilgili olarak da daha önce bazı araştırmalar yapılmıştır.² Ancak burada yabancı dillerin genel olarak Türk dilleri üzerine etkileriyle ilgili yapılan birkaç çalışmadan bahsetmek faydalı olacaktır.

Bu çalışmalardan biri Ercan Alkaya tarafından kaleme alınmıştır. Rusçanın, Tatarca üzerindeki etkisini inceleyen bu makalede, bir Türk boyu olan Kazan-Tatar Türklerinin Rusçadan aldığı kavram tercümelere üzerinde durulmuş; günlük konuşmada kullanılan kalıp ifadeler ele alınarak çeşitli başlıklar altında sınıflandırılmış; Rusçanın Tatar Türkçesini nasıl etkilediği irdelenip kavram tercümelerinin meydana geliş süreci ve sebepleri üzerine düşünceler belirtilmiştir (Alkaya 2007). Alkaya'nın on başlık altında değerlendirdiği bu etkiler şöyledir:

1. Kutlama bildiren ifadeler
2. İzin isteme
3. Kişi hakkında bilgileri içeren soru ve ifadeler
4. Telefon görüşmelerindeki kalıp ifadeler
5. Hâl hatır sorma, vedalaşma ve ileriye dönük sözleşme içeren kalıplar
6. Kişilere yönelik hitap ifadeleri
7. Fiyat sorulurken kullanılan kalıplar
8. Zaman ve mesafe kavramına bağlı olarak kullanılan soru-cevap kalıpları
9. Uyarı/ikaz bildiren ifadeler
10. Saat ifadeleri (Alkaya 2007: 46-51)

Fatma Özkan ve Bağdagül Musa'nın daha genel olarak yabancı dillerin Türkçe üzerindeki etkilerini inceleyen makalesi bu husustaki önemli bir araştırmadır. Özkan ve Musa "*Dünya üzerinde konuşulan diller arasında tamamen saf bir dil var mıdır?*" sorusuna olumsuz cevap verdiği yazısında yeryüzünde konuşulan bütün dillerin başka dillerden kelime aldığını, saf dil diye bir şeyin olmadığını, hatta komşu milletlerin gramer kuralları bakımından birbirlerinin dillerini etkilediğini söylemektedirler. Bunun sebebi olarak milletlerin, birbirlerinden kopuk yaşayamadığını söyleyen ve bu durumun bazen tek taraflı, bazen de karşılıklı etkileşimden kaynaklandığını belirten yazarlar Gagavuz, Karay ve Kumuk Türklerinin dillerini buna örnek göstermektedir. Komşu devletlerle uzun süre temasta bulunmalarından dolayı bu lehçelere Bulgarca, Moldovaca ve Rusça gibi Slav dillerinin etkisinin kelime alışverişiyle sınırlı kalmadığını; etkinin cümle yapısını değiştirecek boyutlara ulaştığını sözlerine eklemektedirler. Bu tür etkinin, Fransızların ve İngilizlerin sömürsü altında kalan Kuzey Afrika'daki Cezayir, Tunus, Mısır ve Arap yarımadasında Lübnan, Suriye gibi Arap devletlerinde veya İngiliz sömürgesi durumuna düşen Hindistan'da görüldüğü gibi, bazen de ekonomik bakımdan hâkim durumda olan ülkelerin tâbi kıldıkları ülkelerin dillerini etkilemesi şeklinde olabileceğini belirtir. Bu araştırmacılar, bunu ekonomik sömürünün kültürel sömürüye yansması şeklinde görmektedir. Yine onlara göre başta Ruslar olmak üzere diğer Slav kökenli milletlerle bir arada yaşamak zorunda kalan Türk boylarının dillerindeki yabancı dil etkisi de siyasî

¹ Bu hususla ilgili pek çok çalışma bulunmaktadır. Bunların toplu olarak bulunduğu bir çalışma için bk. Özkan ve Musa 2004.

² Bu hususla ilgili olarak bk. Özkan ve Musa 2004.

beraberlik ve içiçe yaşamakla, dolayısıyla ekonomik ve siyasî yönden güçlü olanın kültürel bakımdan kendilerine tâbi olan milletleri etkilemeleriyle alakalıdır (Özkan ve Musa 2004: 96).

Akraba olmayan diller arasındaki dil ilişkilerini inceleyen bir başka çalışma da Nermine Memmedova tarafından kaleme alınmıştır. Memmedova, makalesinde farklı kültürlerin, etkileşim sonucu birbirinden kelimeler aldığını; bu etkileşimin kelimeler yanında çeşitli kalıp ifadeler, atasözü ve deyimler, hatta cümle ve metin yapılanmaları için de söz konusu olduğunu belirtmiştir. Ayrıca yazar, kısmen Azerbaycan Türkçesinin, daha geniş ölçekte ise Türkiye Türkçesinin yabancı dillerden aldığı söz varlığı birimlerinin sözlüksel konumunu da ele almıştır (Memmedova 2009: 121-127). Bu konuda başka çalışmalar da bulunduğu hâlde biz konu bütünlüğü açısından bazı örneklerle yetindik. Bu bağlamda Rusçanın Kırgız dilini etkilemesi hususuna geçilebilir.

2. BAZI ÖRNEKLER TEMELİNDE RUSÇANIN KIRGIZ DİLİNE ETKİSİ

Bu makalede, dil etkileşimi konusu Ercan Alkaya'nın yaptığı tasnif temel alınarak işlenmektedir. Bu manada mezkûr tasnife bağlı kalarak bazı örneklerden hareketle Türk dili mantığı açısından yorumlar yapmanın doğru olacağını düşünüyoruz. Bunun temel sebebi, bir tasnif yapılması durumunda tekrara düşülmesini önlemektir. Amaç, Rusçanın etki sahasının genelleştirilebileceğini göstermek olduğu için¹ Alkaya'nın tasnifine bağlı kalmayı uygun gördük. Mesela Stalin döneminde Ahıska'dan Kırgızistan'a sürgün edilen Ahıskalı Türkler² de aynı etkileşim dairesine girmiştir. Bunun sadece dil değil, yaşam tarzı için de geçerli olduğu söylenebilir. Mesela konuk olduğumuz Kırgız ve Ahıska Türklerinin evlerinde, yemek sofralarında "tos geleneği" hâlâ yaşatılmaktadır. Aynı şekilde yemekten sonra mutlaka dua yapılır. Yemek duası İslam'da da vardır ama buradaki hadise yani "tos geleneği" tamamen Ruslardan alınan bir gelenektir. Akşamları para alıp vermenin iyi karşılanmadığı inancı da bu kültürel etkiler arasında yer almaktadır.

Bu kısa açıklamadan sonra dil etkilenmesi hususuna örnekler verilebilir. Bu manada Türk dili mantığına ters olup da Kırgızcada karşılaştığımız kalıp ifadelerden biri olan "Sen komuzda oynosunbu?" cümlesi, Rusçadaki "Ты играеш на комузе?" kalıbının çevirisinden ortaya çıkmıştır. Söz konusu ifade Türkiye Türkçesine "Sen komuzda oynuyor musun?" şeklinde çevrilebilir. Oysa Türkçede bu cümle şöyle söylenir: "Sen komuz çalıyor musun?" Aynı şekilde Türk diline uygun olarak Kırgızcada "Sen komuz çertesinbi?" ifadesi de vardır. Fakat ilk ifade daha çok tercih edilmektedir. Yine "Mne oçin nraivtsa tsvetı." şeklindeki Rusça kalıp, Kırgızcaya "Güldör mağa ayabay cagat." şeklinde çevrilmiştir. Bunu, Türkçeye "Güller bana çok beğeniyor." şeklinde aktarmak mümkündür.³ Burada sentaks açısından da bir etkilenme söz konusudur. Bununla ilgili olarak Özkan ve Musa, dillerin birbirleri üzerindeki etkilerin genelde kelimelerde; bazen de dilin şekil bilgisi ve söz dizimi alanlarında görüldüğünü söyleyerek bir dilin başka dillerden çok sayıda kelime almasının, o dilin yapısını etkilemekle birlikte şekil bilgisi ve

¹ Böyle bir etkileme sadece Türk dili konuşan halklar üzerinde değil aynı zamanda Tacikler gibi başka toplumlarda da gerçekleşmiştir.

² Rusçanın Ahıska Türklerinin dili üzerindeki etkisinin ayrı bir çalışma gerektirdiğini düşünmekteyiz.

³ Yabancılarla Türkçe Öğretimi alanında Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesinde çalışan biri olarak Kırgız öğrencilerin, kompozisyonlarda bu Rusça ifadeyi aynı şekilde çevirerek yazdıklarına ve konuşurken de böyle ifadeleri tercih ettiklerine bu satırların yazarı bizzat şahit olmuştur.

özellikle söz dizimi alanındaki yabancı etki kadar tehlikeli olmadığını ifade etmektedir (Özkan ve Musa 2004: 97).

Yine kutlama bildiren şu kalıp ifade tüm Orta Asya Türk halklarında olduğu gibi Çağdaş Kırgızcaya da Rusçanın etkisiyle girmiştir: “K.: Cañı cılıñız menen! / R.: S novım godam!”. Bunun Türkçeye çevirisi ise “Yeni yılınız ile” şeklinde olup Türkçede bir anlam ifade etmemektedir. Normalde “Yeni yılınızı kutlarım.” anlamında Kırgızcada “Cañı cılıñızdı kuttuktaym.” söz kalıbı bulunmaktadır ve bu, Türk dil mantığına uygun bir ifade tarzıdır. Ancak artık bu kalıbın psikolojik olarak zihinlere yerleşmesi, bir kutlama anında ilk olarak ağızlarından bu ifadenin dökülmesini sağlamıştır.¹ Özkan ve Musa, eski Sovyetler Birliği sınırındaki Türk boylarının dilinde bu konu ile ilgili, bilhassa fiillerin idare ettiği ismin hâl ekleri konusunda bazı değişiklikler görüldüğünü; kutlama bildiren ifadelerde yüklem hâli olması gerekirken Rusça “s” ön edatının (*predlog*) karşılığı olan vasita hâli ekiyle yanlış yapıldığını ve Rusçanın etkisiyle ortaya çıkan bu çeviri ifadelerle diğer lehçelerde de rastlandığını dile getirerek şunları söyler:

“Bilindiği gibi, *kutlamak* fiili nesne isteyen fiildir, yani idare ettiği ismin, vasita hâli değil, yüklem hâli ekini almasını ister. Dolayısıyla ismin vasita hâli ekini alması, tamamen Rusçadaki kullanılışın karşılığının Türkçeye geçmesinden ileri gelmektedir. Eklerin yanlış kullanıldığı, şu örneklerden kolayca anlaşılabilir: Seni quttuqtaymın / Seni kutluyorum.” (Özkan ve Musa 2004: 112-113).

Bu kalıplar içinde en yoğun kullanılanlardan bir başkası ise şudur: Caşoo- bul manilüü (K.) / Jizn- eto vajno” (R.). Aynı şekilde telefon görüşmelerinde kendini tanıtan bir Kırgız “Alo, hocam bul men- Rısbek. /Alo, prepadavatel eta ya- Rısbek.” (Alo, hocam bu ben- Rısbek) diye konuşmaktadır. “Alo bul kim? Alo bul men- Ayperi (K.) / Alo, kto eto? Eto ya- Ayperi (R.)” ifadesi de telefon görüşmelerinde Kırgız dilinin sözdizimi yapısına aykırı kullanılan bir ifade olarak göze çarpmaktadır. Özkan ve Musa’ya göre bir dili diğer dillerden ayıran özellik, kelime varlığından ziyade cümledeki kelimelerin sıralanış düzenindeki farklılıklardır (Özkan ve Musa 2004: 99). Mesela, şu örneklerde kelime dizilişleri Rusça kaynaklı olarak değişmiştir: “K.: Men oyloym, siz erteñ kelesiz. / R.: Ya dumayu, şto vı pridyote zavtra.” Farsçadaki “ki”, İngilizcedeki “what” gibi bağlaçların görevini üstlenen Rusçadaki “çto”, Kırgızcada kullanılmamakla birlikte ondan kaynaklı olarak Kırgızcanın cümle dizilişini bozmuştur. Çevirisini “Ben düşünüyorum ki, siz yarın geleceksiniz.” olarak verebileceğimiz Rusça olan bu cümle, Kırgızcada “Ben düşünüyorum siz yarın geleceksiniz.” şekline dönüşmüştür. Oysa cümle Kırgızcada “Ben yarın geleceğinizi düşünüyorum.” anlamındaki “Men, sizdin erten kele turganıñızdı oyloym.” şeklinde olmalıdır. Burada söz diziminin de etki altına girdiği görülmektedir.

Şu örnekler de ilginçtir: “K.: Mağa kaçça beresiñ? / R.: Skolka daş mne?”, “K.: Cayluulukta es alıñız! / R.: Otdoxnite s komfortom!”, “K.: Siz emne bolup işteysiz? / R.: Kem vı rabotayete?”, “K.: Bişkeke birinçi colu barasızbı? / R.: V Bişkek v pervie yedite?”, “K.: Mende suroo bar. / R.: U minya yest vapros.”

¹ Bu kutlama ifadesinin bütün Orta Asya’daki halklar tarafından kullanıldığı yargısına varmamızın sebebi, farklı Türk boylarında bu kullanılış tarzına değişik kaynaklarda rastlamamızdan kaynaklanmaktadır. Mesela Tuvalı bir öğrencimiz kendilerinde bu ifadenin “Bayırlal bile” şeklinde olduğunu söylemiştir. Aynı şekilde bu kutlama ifadesi Kazaklarda “Tuğan küñin men”, Özbeklerde “Bayramınız bilan”, Tatarlarda “Beyrem belen” şeklinde söylenmektedir (bk. Özkan-Musa 2004; Alkaya 2007). Tüm bu kullanımların kaynağı Rusçadaki “s praznikam” kalıbına dayanmaktadır.

Bu hususta Kırgızların günlük konuşma dilinde tarafımızdan karşılaşılan ve kayıt altına alınan başka birkaç örneği bu ifadelerle kaynaklık eden Rusçalarıyla ve Türkçedeki anlamlarıyla birlikte şöyle sıralamak mümkündür:

K.: Mağa çağat / Al mağa çağıp kaldı! / R.: Mne niravitsa / Ona mne ponravilas! (T.: Bana beğeniyor / O bana beğendi!)

K.: Kelip turuñuz! / R.: PRIXODITE! (T.: Gelip durunuz!)

K.: Ooruba, cakşı bol! / R.: Ni boley, bud zdarov, bud zdarovım! (T.: Ağırma, iyi ol!)

K.: Patom mağa çal. / R.: Patom pazvani mne. (T.: Sonra bana çal.)

K.: Sizge emne kerek? / R.: Şto vam nada? (T.: Size ne gerek?)

K.: Biz el menen! / R.: Mı s narodam! (T.: Biz halk ile!)

K.: Küyögö çıkkan cok. / R.: Ne vıhodila zamuj. (T.: Kocaya çıkmış değil=Evlenmemiş)

K.: Emne cañılıktar? / R.: Kakie novosti? (T.: Ne yenilikler?)

K.: Körüşkөнçö! / R.: Do vstreçi! (T.: Görüşünceye!)

K.: Bul temanı menden suradı. / R.: Etu temu sprosil u menya. (T.: Bu konuyu benden sordu.)

K.: Bul kiyim kançadan turat? / R.: Eta odejda skolka stoit? (T.: Bu giyim ne kadardan duruyor?)

K.: Rahmat sizge sabak üçün. / R.: Spasiba vam za urok. (T.: Teşekkürler size ders için.)

K.: Çayı sahar menen içem. / R.: Piyu çay s saharam. (T.: Çayı şeker ile içerim.)

K.: Türk tili boyunça sabak berem. / R.: Prepadayu po turetskomu yazıku. (T.: Türk dili boyunca ders veriyorum.)

K.: Çoñ rahmat sizge. / R.: Bolşoye sposibo vam. (T.: Çok teşekkürler size.)

K.: Özün kandaysıñ? / R.: Kak sam? (T.: Kendin nasılsın?)

K.: Kim kanday? / R.: Kto kak? (T.: Kim nasıl?)

K.: Suroo berüü. / R.: Za-davat' vapros. (T.: Soru vermek.)

K.: Mağa cardam berbeyt. / R.: Ne pamagayet mne. (T.: Bana yardım vermiyor.)

SONUÇ

Netice itibarıyla gerek açıklamaya çalışılan gerekse direkt kaydedilen örneklerden hareketle Kırgız dilinin Rusçanın etkisinde olduğu açıkça görülmektedir. Dahası Rusça, Kırgızca'yı birçok açıdan etkilediği gibi kalıp ifadeler ve hâl ekleri açısından da etkilemiştir. Kelimeler ve kalıp ifadeler üzerindeki etkilerin önce bir dilin gramatik yapısını değiştirdiği, değişen gramer yapısının düşünceyi, düşüncenin yaşam tarzını değiştirdiği söylenebilir. Yaşam tarzı değişen insanların kültürünü küçük görmeye ve ondan uzaklaşmaya başladıkları ifade edilebilir. Daha sonra bu toplumlar egemen kültürün içine girerek zamanla asimile olmaktadır. Ancak, son zamanlarda Kırgızların dillerine önem vermeye başladığı, dil kurultayları düzenlediği ve vatandaşlarını buna teşvik ettiğini de belirtmek gerekir. Böylece ana dile önem verildiği ve başka bir dilin egemenliği altına girmemesi için çabalar sarf edildiği dile getirilebilir. Ancak bunun ne kadar etkili olduğunu ise zaman gösterecektir.

KAYNAKÇA

- Alkaya, Ercan**, (2007). “İki Dillilik ve Rusçadan Tatar Türkçesine Geçen Kavram Tercümeleeri”, *Turkish Studies*, Volume 2/2: 41- 53.
- Memmedova, Nermine**, (2009). “Akraba Olmayan Dillerin Birbirine Etkisi ve Bu Etkileşimin Sonuçları”, *Milli Folklor*, S. 83: 121- 127.
- Özkan, Fatma-Musa, Bağdagül**, (2004). “Yabancı Dillerin Türkçenin Söz Dizimi Üzerindeki Etkisi”, *Bilig*, S. 30: 95- 139.

Not: Metin içerisinde verilen örnekler, belli bir kaynak kişiden derlemekten ziyade sokakta günlük dili konuşan pek çok insandan duyularak not edilmiştir. Onun için kaynak kişi bilgisi makaleye dâhil edilmemiştir. Makalede kullanılanların haricinde başka örnekler mevcut olduğu hâlde, makaleye konu edilen ifadelerin en yaygın kullanımlar olduğu ifade edilebilir. Bu kalıp ifadelerin aynı zamanda Kırgızca’yı iyi bilen Türk ve Kırgız meslektaşlarımızla da paylaşıldığını ve bunların teyit edildiğini de dile getirmek gerekir.

K.: Kırgızca

R.: Rusça

T.: Türkçe